

Анотація

У статті йдеться про методи і засоби формування професійно-творчої самореалізації особистості педагога-музиканта в сучасному навчально-виховному процесі

Анотація

В статье говорится о методах и средствах формирования профессионально-творческой самореализации личности педагога-музыканта в современном учебно-воспитательном процессе.

Summary

The article describes the methods and means of forming a professional and creative self-identity of the teacher in a modern educational process.

Подано до редакції 13.11.2009 р.

Рекомендовано до друку канд.пед.наук, проф. Болгарським А.Г.

□ 2009

Коваль О. А., Коченгіна М.В.

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДУ РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ МОВЛЕННЄВИХ ЗДІБНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

(на матеріалі навчання учнів написання творів за репродукціями картин)

Постановка проблеми у загальному вигляді... Характерною рисою реформування системи освіти в Україні є гуманізація, що передбачає підвищення з боку фахівців уваги до особистості кожної дитини, визнання її унікальності та неповторності, створення умов, що сприятимуть її творчому самовираженню, духовному й моральному зростанню. Все це зумовлює високі вимоги до рівня професіоналізму вчителя, збагачення його особистісної культури, посилення уваги до становлення його як вчителя-творця, який володіє педагогічними технологіями формування творчої особистості учня, оскільки, саме, творча індивідуальність учителя є визначальним фактором реформування загальної освіти: "У сучасній школі реалізація гуманістичних цінностей має бути спрямована на підвищення загальної культури і самоцінності особистості, прилучення дітей до національних і загальнолюдських цінностей, а це потребує посилення культурологічної спрямованості освіти" [4, с. 2].

Серед особистісних і суспільно значущих цінностей фахівці (зокрема, О.Я.Савченко) виокремлюють мовну культуру особистості, бо саме завдяки мові людина пізнає себе й оточуючий світ, усвідомлює свою належність до певного народу, й, водночас, до культурних надбань усього людства.

Одними із видів вправ, які, з одного боку, сприяють мовленнєвому, інтелектуальному й творчому розвитку учнів початкових класів, а з іншого, – збагачують загальний культурний рівень дітей, є мовленнєві вправи на основі застосування репродукцій картин. Тому обізнаність педагогів щодо митців живопису та їх картин, володіння вчителями прийомами застосування творів живопису в навчально-виховному процесі, технологіями навчання школярів "читати" й розуміти картини, складати усні й письмові твори за репродукціями та ін., свідчить не тільки про високий професійний рівень педагогів, а й про ступінь їхнього професіоналізму.

Розв'язання завдань виховання творчої особистості значною мірою також залежить від знання механізмів творчості, її структури, внутрішніх суперечностей і міри їх усвідомленого застосування у виховному процесі.

Сказане вище зумовлює актуальність теоретичного усвідомлення і практичного напрацювання питання підготовки вчителів початкових класів до мовленнєвого та творчого розвитку молодших школярів шляхом застосування у навчально-виховному процесі репродукцій картин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... проведемо в двох аспектах: 1) стисло схарактеризуємо творчість як психолого-педагогічну категорію; 2) розглянемо аспекти проблеми застосування у навчально-виховному процесі репродукцій картин.

Питання творчості завжди цікавила представників людства. Визначенню сутності, структури і соціальної ролі творчості присвячені праці В.І.Андрєєва, Г.С. Батищева, М.М.Бахтіна, І.С.Волощука, С.О.Грузенберга, П.К.Енгельмейера, М.С.Кагана та ін.), в яких *творчість* розглядається як один з найпоширеніших, найбільш досліджуваних і водночас усе ще не досліджених наукових понять,

У філософських словниках знаходимо таке тлумачення цього феномена: "діяльність, що породжує дещо якісно нове, те, чого раніше ніколи не було" [3, с. 642]. Низка вчених (Л.С.Виготський, В.Т.Кудрявцев, О.М.Леонтьєв, М.М.Поддьяков, С.Л.Рубінштейн та ін.) убаचाє у *творчості* специфічну людську здібність.

Багатовікова суспільно-історична практика застосування терміна “творчість” як її головну ознаку називає створення нового: нових духовних чи матеріальних цінностей, нової речі чи способу діяльності.

За логікою дослідження найбільш значущою для нас є художня творчість і як її різновид — літературна, мовленнєва творчість. Натомість, звернувшись до визначення поняття “художня творчість”, зазначимо, що в багатьох науковців поняття “художнє” і “естетичне” тісно переплітаються, навіть поєднуються.

У психологічній літературі також немає однозначного визначення феномена “творчість”, до того ж, їх існує велика кількість.

Так, Л.С.Виготський вбачає у *творчості* “...діяльність людини, яка створює щось нове, байдуже, чи буде це створене творчою діяльністю, якоюсь певною річчю зовнішнього світу чи зумовлене будовою, структурою розуму, чи почуття, що живе й виявляється тільки в самій людині” [2, с. 28]. Видатний психолог зазначав, що “...творчою ми називаємо таку діяльність, яка створює щось нове, однаково, чи буде це створене творчою діяльністю будь-якою річчю зовнішнього світу або побудовою розуму або почуття, яке живе та виявляється тільки в самій людині. Стверджуючи, що творчість є необхідною умовою існування і все, що виходить за межі рутини і в чому міститься хоч йота нового, зобов'язане своїм походженням творчому процесу людини” [2, с. 29].

Проблемами творчої особистості також займалися такі вчені: О.М..Лук (психологія творчості, мислення і творчість), Я.А.Пономарьов (знання, розумовий розвиток, психологія творчості і педагогіка, мислення і творчість), Н.В.Кічук (формування творчої особистості вчителя), П.К.Енгельмейер (теорія творчості, творча особистість та творче середовище), В.А.Моляко (психологія творчості) та ін.

У контексті сказаного особливої значущості в наш час набувають ідеї В.О.Сухомлинського про педагогічну творчість. Творчий початок у діяльності педагогів й учнів – це те, що здатне дійсно розкривати внутрішні резерви навчання, перебудувати весь навчально-виховний процес у навчальному закладі, вивести його на якісно новий рівень. На думку В.О.Сухомлинського гармонійного й всебічного розвитку, освіченості, духовного багатства, моральної чистоти – усього цього людина досягає за умов, коли поряд з інтелектуальною, моральною, естетичною культурою вона досягає високого ступеня культури праці, трудової творчості.

Ефективність мовленнєвого та творчого розвитку учнів початкових класів засобами образотворчого мистецтва зумовлює система мовленнєвих вправ [1]. Серед таких вправ виокремлюють: розгляд картини (без попередньої настанови вчителя, під музичний супровід); уявне відтворення раніше розглянутої картини (учитель пропонує учням закрити очі й уявити картину, яку нещодавно розглядали); визначення “звучання” картини (учитель пропонує школярам уявити звуки, які можна почути при розгляданні картини); “входження” в картину (учні фантазують щодо своїх дій, якщо б вони “опинилися всередині” картини); визначення теми картини; порівняння теми, основної думки, образотворчих засобів літературного твору і картини; порівняння картин, близьких по темі, що дозволяє дітям знаходити відмінності в схожому; порівняння картин, схожих або протилежних за настроєм; пластичне втілення дітьми (за допомогою жестів, міміки, пози) зовнішнього вигляду, дій, настрою героїв картини; пояснення назви картини, яка розглядається; придумування назви картини; порівняння назв, придуманих дітьми, з авторською назвою; вибір назви картини з декількох заголовків, запропонованих вчителем; визначення по заголовку вмісту, теми картини; аналіз колірної гамми картини і відчуттів, що виникли під її дією; визначення образотворчих засобів, що допомагають створенню певного настрою; виявлення характеру персонажа на основі аналізу його зовнішнього вигляду (пози, вирази обличчя, одяг) і взаємодії з іншими героями картини; аналіз тексту, побудованого на основі картини, з точки зору використаних у ньому мовних засобів, змісту й комунікативного завдання; аналіз структури тексту, створеного на основі картини; творчі диктанти, які передбачають доповнення висловлювання необхідними лексичними або синтаксичними засобами; вільні диктанти на основі репродукцій картин; перекази на основі використання репродукції картини; перекази на основі попереднього прогнозування тексту; побудова творів-мініатюр за репродукцією картини на основі ключових слів і словосполучень, запропонованих вчителем; самостійна побудова творів за репродукцією картини; робота над початком твору, складення декількох варіантів початку твору; опис героя картини; опис місця дії; твори за пейзажною картиною та ін.

Формулювання цілей статті... У нашій статті ми хочемо проаналізувати складові готовності вчителів початкових класів до розвитку мовленнєвих і творчих здібностей молодших школярів шляхом застосування у навчально-виховному процесі репродукцій творів живопису.

Виклад основного матеріалу дослідження... З метою виявлення рівня готовності педагогів до використання репродукцій картин з метою мовленнєвого і загальнокультурного розвитку молодших школярів було проведено дослідження, яке включало в себе: анкетування вчителів (усього було охоплено 100 вчителів початкових класів); вивчення особливостей змісту творів, складених вчителями (56 творів); вивчення особливостей змісту учнівських творів (103 твори); аналіз конспектів уроків, присвячених написанню творів за репродукціями картин (усього – 27 конспектів).

Так, зокрема, педагогам пропонувалося дати відповіді на такі запитання: "Яких митців живопису Ви знаєте? "; "Чи є у Вас улюблений художник? "; "Чи є у Вас улюблена картина? "; "Як часто Ви застосовуєте у навчально-виховному процесі репродукції картин: а) систематично; б) інколи; в) майже ніколи"; "Які види мовленнєвих вправ на матеріалі картин Ви використовуєте на уроках мови або розвитку зв'язного мовлення? "; "З якою метою потрібно використовувати у навчально-виховному процесі репродукції картин? "; "Які види мовленнєвих вправ на матеріалі картин Ви використовуєте на уроках мови або розвитку зв'язного мовлення? ".

Учні пропонувалося дати відповіді на такі запитання: "Яких митців живопису ти знаєш? "; "Чи є у тебе улюблений художник? "; "Чи є у тебе улюблена картина? ".

Аналіз результатів анкет відбито у табл. 1.

Таблиця 1

Особливості використання репродукцій картин
у навчально-виховному процесі

№ п/п	Запитання	Учителі початкових класів	Учні початкових класів
1.	Чи є улюблений художник?	68 %	25 %
2.	Чи є улюблена картина?	72%	32%
3.	Як часто Ви застосовуєте у навчально-виховному процесі репродукції картин?		
	Систематично	21 %	
	Інколи	67 %	
	майже ніколи	11 %	
4.	Як реагують діти на запропоновані репродукції (проявлення емоцій)		
	Байдужість	6 %	
	Милування	48 %	
	Зацікавленість	46 %	

Схарактеризуємо відповіді вчителів і учнів на запропоновані запитання:

1. Відповідаючи на перше запитання: "Яких митців живопису Ви знаєте?", учителі називали І.Айвазовського, І.Рєпіна, І.Шишкіна, В.Васнецова, І.Левітана. Із українських митців живопису лише двоє вчителів назвали Т.Яблонську та К. Білокур.

2. Відповідаючи на запитання: "Чи є у Вас улюблений художник?", учителі називали тих самих художників, яких вони зазначили в попередньому питанні і у 32 % вчителів взагалі немає улюбленого художника.

3. Відповідаючи запитання: "Чи є у Вас улюблена картина?", учителі називали картини, запропоновані для вивчення "Програмою для загальноосвітніх шкіл". Улюбленої картини немає у 28% учителів.

4. Відповідаючи на запитання "Як часто Ви застосовуєте у навчально-виховному процесі репродукції картин?", лише 21% вчителів зазначили, що "систематично". Однією з причин такого стану є недостатня матеріальна база навчальних закладів(не у всіх учителів є можливість придбати комплекти репродукцій картин).

5. Відповідаючи на запитання: "Які види мовленнєвих вправ на матеріалі картин Ви використовуєте на уроках мови або розвитку зв'язного мовлення?", учителі переважно називали лише усні й письмові твори за репродукціями картин.

6. Відповідаючи на запитання щодо мети використання у навчально-виховному процесі репродукцій картин, найчастіше вчителі зазначали: "З метою викликати у дитини почуття прекрасного", "З метою виховання

естетичних почуттів", "З метою ознайомлення дітей з творчістю художників". Лише декілька вчителів сказали, що – "З метою розвитку творчих здібностей", "З метою розвитку творчих здібностей", "З метою розвитку зв'язного мовлення", "З метою розширення кругозору".

Аналіз відповідей учнів показав, що поступово збільшується кількість дітей, які не відвідують ані театри, ані виставки, ані музеї. 68 % учнів відповіли, що взагалі не були в Художньому музею, 8 % молодших школярів зазначили, що вони не відвідують музеї тому, що вдома є альбоми з репродукціями картин художників.

Відповідаючи на запитання: "Яких митців живопису знаєте?", діти найчастіше називали 1-2 прізвища художників, переважно це були митці живопису XVIII-XIX ст., що не може не хвилювати, оскільки свідчить про те, що художники XX ст. не зафіксовані в кругозорі дітей.

Відповідаючи на запитання: "Чи є улюблена картина?", 68 % учнів взагалі не змогли згадати жодної картини.

Учителям початкових класів також було запропоновано написати міні-твір на основі сприйняття репродукції картини В.М.Васнецова "Альонушка". Наводимо приклади творів:

1. "Художник зобразив на картині дівчинку, яка страждає і сумує за своїм братиком. З одягу дівчинки видно, що сім'я, в якій вони живуть – бідна. Колір, яким намалював картину Васнецов сумний, холодний. Картина показує самотність, самотність".

2. "На картині Васнецова "Альонушка" зображено молоду, красиву дівчину. Вона сидить на березі річки, і про щось думає. Але дивлячись на неї, ми бачимо, що вона думає про щось сумне і невеселе. Можливо у неї трапилось якесь горе, або дуже важке життя. Це ми можемо побачити і дивлячись на її одяг: старий, темний. Це підкреслив художник, використавши темні, невеселі, сумні фарби".

3. "На картині Васнецова "Аленушка" ми видим юную девушку в простом цветастом сарафане, босиком, простоволосой. Что говорит о естественно, спонтанном желании девушки уединиться, подумать о чем-то своем, личном, важном. От картины «веет» каким-то спокойствием, умиротворенностью, легкой грустью. Глядя на эту картину, хочется остановиться, подумать, присмотреться, прочувствовать себя".

Аналіз змісту та образності мовлення творів, складених учителями, дозволяє зробити висновок про те, що вчителі недостатньо володіють технікою написання творів за репродукціями картин.

Також було проаналізовано декілька конспектів уроків розвитку зв'язного мовлення, присвячених навчання письмового твору-опису за репродукцією картини (усього – 27 конспектів). У результаті було з'ясовано, що у 75% конспектах вчителями були допущені методичні помилки.

Вивчення дитячих робіт показало (зміст творів, мовленнєві та не мовленнєві помилки залишені без змін), що учнівські твори більш емоційні, яскраві та образні, хоча й не досконалі у плані структури:

1. "Я вижу на картине эпизод из русской народной сказки "Сестрица Аленушка и братец Иванушка". Я вижу на переднем плане девушку из сказки. Художник изобразил Аленушку в том моменте, что ее братец Иванушка превратился в козленка. И Аленушка осталась сама с собой. Девушка сидит на камне возле озера и горюет о братце Иванушке. А зади Аленушки стоит густой темный лес и отражается в озере. Желтые листья на воде. И березы вокруг. Когда я смотрю на эту картину, то грустное настроение у меня. Наверное, потому что В.М. Васнецов с большой любовью создавал свою "Аленушку". Мне очень понравилась картина".

2. "Рассматривая эту картину у меня вызывает жалость что у Аленушки случилось. У нее братик превратился в козленка. Мне Аленушку очень жаль. В.М. Васнецов передал эту картину с грустью, печалью и горем. Он описал это то что позади Аленушки страшный темный лес, а впереди темное глубокое озеро, с падающими желтыми листьями и мрачным вечером, говорят о том, что приближается осень. Мне эта картина очень понравилась".

Висновки... Отже, аналіз анкетних даних, вивчення змісту та образності мовлення творів, складених учителями та учнями, порівняння конспектів учителів продемонстрував, що вчителі: 1) недостатньо добре обізнані з художниками й творами живопису; 2) не в повному обсязі володіють технологією навчання учнів написання творів на основі репродукцій картин; 3) найчастіше застосовують у навчально-виховному процесі одноманітні вправи на основі сприйняття картин - твори. Означені фактори, з одного боку, негативно впливають на мовленнєвий і творчий розвиток учнів, а, з іншого, – свідчать про недостатній рівень творчого потенціалу й загальної культури педагогів.

Література

1. Воробьева В.И. Сочинения по картинам в начальных классах / В.И.Воробьева, С.К.Тивикова. – Тула: ООО «Издательство «Родничок»; М.: ООО «Издательство Астрель»; ООО «Издательство АСТ», 2003. – 222 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психолог. очерк: Книга для учителя. – М.: Просвещение, 1991. – 94 с.

2. Краткий психологический словарь / Под ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – Р-на-Д.: Феникс, 1998. – 512 с.
3. Савченко О. Цінності, що об'єднують шкільну і педагогічну освіту // Початкова школа. – 2008. – № 2. – С. 2-5.

Анотація

У статті актуалізується необхідність більш якісної і різноманітної професійної підготовки вчителів початкових класів до здійснення творчого й мовленнєвого розвитку молодших школярів на основі використання репродукцій картин.

Аннотация

В статье актуализируется необходимость более качественной и разносторонней профессиональной подготовки учителей начальных классов к осуществлению творческого и речевого развития младших школьников на основе использования репродукций картин.

Summary

This article actualizes the necessity to train junior classes teachers more qualitatively and versatile for the realization of creative and vocal progress of junior pupils on the basis of pictures reproduction usage.

Подано до редакції 21.12.2009 р.

□ 2009

Кривильова О.А.

ВПРОВАДЖЕННЯ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У ПРОЦЕС ДІЯЛЬНОСТІ ТВОРЧИХ КОЛЕКТИВІВ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Національна доктрина розвитку освіти в Україні в XXI зазначає пріоритети державної політики в розвитку освіти, які спрямовані на забезпечення економічних і педагогічних умов для професійної самореалізації педагогічних кадрів. Сучасній школі потрібен учитель, який би міг постійно, послідовно й безперервно вдосконалювати зміст і засоби своєї професійної діяльності, стати взірцем високої духовної та педагогічної культури. Успішне вирішення цього завдання можливе за умови готовності вчителя як до професійної діяльності в цілому, так і до впровадження інноваційних педагогічних технологій зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Дослідженню готовності викладача до різних видів педагогічної праці приділено увагу в роботах таких дослідників, як А.Деркач, Г.Костюк, Д.Мазоха, В.Моляко, А.Петченко, І.Пастир, В.Сластьонін, В.Чайка, П.Чамата, В.Щербина, Є.Шевчук, О.Ярошенко та ін.

Основні напрями сучасних досліджень педагогічної творчості присвячені: дослідженню співвідношення поняття педагогічної творчості із супровідними ознаками, властивостями, якостями особистості (В.Лісовська, В.Крутецький, М.Поташник, Л.Степанко та ін.); розгляду індивідуального стилю діяльності особистості як найважливішої ознаки її творчого характеру (Є.Климов, В.Мерлін, Н.Петров, Я.Пономарьов, Г.Філонов та ін.); з'ясуванню механізму взаємозв'язку творчого мислення і педагогічної майстерності (Ю.Азаров, В.Загвязинський, І.Зязюн, Н.Тарасевич та ін.); розвитку науково-педагогічного стилю мислення як першооснови становлення творчої особистості вчителя (Ю.Чабанський, В.Сластьонін, Г.Щукіна та ін.); дослідженню суб'єктивних аспектів педагогічної творчості, видів і механізму педагогічної імпровізації (І.Зязюн, В.Кан-Калик, М.Нікандров та ін.); вивченню педагогічних умов, шляхів і засобів формування творчої позиції особистості (В.Андрєєв, О.Бодальов, Н.Кичук, М.Демінчук, Л.Лузіна, О.Мороз, В.Рибалко та ін.); створенню методик виявлення і розвитку творчих якостей особистості, вивчення обдарованості (В.Моляко, П.Перепелиця, М.Смольсон, М.Холодна та ін.).

Значний інтерес для розуміння суті готовності педагогів до впровадження педагогічних технологій мають дослідження вітчизняних та зарубіжних учених (М.Бердяєва, Р.Бернс, М.Боришевський, І.Кон, Г.Кириленко, С.Куперсміт, О.Леонтьєв, С.Роджерс, С.Рубінштейн, П.Тейяр де Шарден, Р.Штайнер та ін.).

Але на сьогодні ще не достатньо розкрито впровадження інноваційних педагогічних технологій у процес діяльності творчих колективів.

Формулювання цілей статті... Саме тому метою статті є обґрунтування необхідності підготовки керівників творчих колективів до впровадження інноваційних педагогічних технологій та використання необхідних підходів до організації їх творчої діяльності.